

TARİH DERSLERİNDE YARARLANILABİLECEK SAVAŞ FİMLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

Özgür AKTAŞ

Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Öğretmenliği ABD, Kars, ozgurkafkas@gmail.com

ÖZET: Bu çalışmanın amacı tarih eğitiminde kullanılabilecek savaş filmlerini değerlendirmektir. Çalışmanın yöntemi doküman analizine dayanmaktadır. Elde edilen savaş filmleri izlenerek Porter (1926) tarafından geliştirilen savaş ölçeğinin alt boyutlarına göre değerlendirme yapılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında filmler ile savaş türleri arasında önemli ilişki vardır. Savunma savaşlarında vatanseverlik duygusunun yoğun şekilde vurgulandığı görülmektedir. İç savaşlarla ilgili filmlerde ise vicdan duygusu yoğun olarak işlenmektedir. "Hotel Ruanda" filminde azınlık grubu öteki, kötü, yok edilmesi gereken insanlar olarak görenlere karşı, evrensel düşünceye sahip vicdanlı ve merhametli insanların olduğu vurgusu da yapılmaktadır. "Savaş Atı" filminde ise savaşın siyasi yönüne değil savaşın sonuçlarına, savaşın getirdiği yıkım üzerine yoğunlaşmıştır. Bununla beraber filmlerde ön yargıları görmekte mümkündür. "300 Spartalı" filmi Doğu dünyasına karşı ön yargılı vurguların yapıldığı filmler arasındadır. Bununla beraber filmlerde ayrımcılığın, ırkçılığın, emperyalizmin savaşların en önemli nedenleri arasında olduğu görülmektedir. Tarih öğretmenleri ve akademik düzeyde ders veren tarihçiler araştırmada konu edilen filmleri derslerinde özellikle savaşları anlatırken kullanabilir. Bu filmlerin sınıflarda kullanımında geliştirilen bir film izleme kılavuzunun önemli faydası olacaktır. Bahsedilen filmler ortaöğretim tarih dokuzuncu, onuncu ve on ikinci sınıflarda yararlanılabilecek materyaller arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Savaş ve Barış, Savaş Filmi, Tarih, Tarih Eğitimi.

AND AN EVALUATION MOVIES RELATED TO WAR ON HISTORY TEACHING

ABSTRACT: The aim of this study was to evaluate the war movies that can be used in history education. The investigation method is based on document analysis. The following war movies were evaluated through war attitude scale developed by Porter (1926). According to the results of this study there are important relationships between the types of war and films. Patriotism in defense of the war is seen as heavily emphasized. In movies about the Civil War sense of conscience are covered in densely. In movies related to civil war there are some people who see the other minority groups as evil but there are some others, having sense of conscious, who are not at same thinking. Some movies are not related to the political aspects of the war but have focused on the consequences of war and the devastation of the war. However it can be seen possible bias in the movies. "300" Spartan is one of the movies which prejudiced against the Eastern world. In addition, discrimination, racism, imperialism in the films are seen to be among the most important reasons of war. History teachers and historians who taught at the academic level could use these movies used in this research in their lessons. It is thought that the usage of these movies can be useful up to developed movie watching guide. History films which said that can be utilized as a teaching material on the ninth, tenth and twelfth grades.

Keywords: War, War and Peace, War Movies, History, History education

1. Giriş

Tarih derslerinin öğretilmesinde ve öğrencilere bazı beceriler kazandırılmasında, öğretmen anlatımı ve ders kitabı merkezli anlatım terk edilerek, yapılandırmacı kurama göre tarih derslerinin şekillenmeye başladığı anlaşılmaktadır. Tarih derslerini zevkli ve kalıcı kılan en önemli tekniklerden birisi de tarih derslerinde film kullanmaktır. Tarihi filmler tartışma ve eleştirel düşünme gücünü geliştirmekle beraber, zaman ve mekânın öğretimini de kolaylaştırmaktadır (McNeill, 1968: 391). Bir tarih araştırmacısı için sinema filminin bir belge olarak kullanılması doğaldır. Filmler sadece sinema tarihi açısından değil, filmin ortaya çıkmasında etkili olan düşünsel ve toplumsal görünümü ifade etmesi açısından da ele alınmalıdır (Özcan, 2011: 210). Tarih öğretiminde kullanılabilecek bazı film türleri şunlardır: Arşiv filmi, belgesel film, bilim kurgu filmi, canlandırma filmi, çizgi film, destan filmi, dram filmi, eğitim filmi, gezi filmi, güldürü filmi, haber filmi, savaş filmi, tarihî film, biyografik film (Öztaş, 2012: 165). Tarih derslerinde en sık kullanılan filmler savaş filmleri ve tarihî filmlerdir. Tarihî film konusunu ve kişilerini geçmiş zamandan alan, gerçek ve kurmaca karakterlerle dönemin olaylarını, durumlarını o günün şartları içerisinde vermeye çalışan, dönemin insanlarını yaşam anlayışlarıyla birlikte doğru bir şekilde yansıtmaya çalışan film türüdür Ferro (1995)'ten aktaran Öztaş, (2010: 798). Duyguların da işin içine girmesiyle birlikte filmlerin kitaplardan veya bilimsel bir makaleden daha etkili olduğu düşünülmektedir (Öztaş, 2012: 166). Tarih eğitiminde filmlerden yararlanmanın yanı sıra öğrencilerin de amatör tarih filmi yapıcılığına yavaş yavaş geçtiği görülmektedir (Swan, Hofer and Levstik, 2007: 17). Bununla birlikte filmler kullanılırken dikkat edilmesi gereken önemli hususlar vardır. Filmler önceden izlenerek uygun olan bölümler gösterilmelidir. Filmler gösterirken film çalışma kitabı filmin dile getirdiği konunun daha kolay anlaşılmasına yardım edecektir (Öztaş, 2012: 168). Öğretmenlerin, öğrencilere gösterecekleri filmleri seçerken göz önünde bulundurmaları gereken bazı kriterler olmalıdır. Çünkü bazı filmlerin kazandırılmak istenen davranışların yanında öğrenciler için gösterimi sakıncalı olan unsurlar da içerebilmektedir. Bu sebepten dolayı öğretmenlerin bir film kontrol listesine göre hareket etmeleri önemlidir (Öztaş, 2014: 354). Filmden kesitler izlendikten sonra öğrencilerin filmi izleyip izlemedikleri ya da anlayıp anlamadıklarını anlayabilmek için bir çalışma kâğıdı hazırlanabilir (Metzger and Suh, 2008: 88). Tarih derslerinde filmlere dayalı etkinliklerden istenilen verimin alınabilmesi için tarih öğretmenlerinin, tarihî filmlerin alanın öğretimindeki yeri ve önemi hakkında gerekli bilgi ve beceriye sahip olmaları da önemli bir kuraldır (Demircioğlu, 2007: 86).

Tarihi filmlerin kullanımı üzerine yapılan araştırmaları da görmek mümkündür. Wilson (1929) tarafından 25 ilköğretim okulundan 598 erkek ve 551 kız öğrenciyle çalışma yapılmıştır. Öğrencilere hangi savaş filmini izlediklerini ve izledikleri filmlerin savaşla ilgili düşüncelerini nasıl etkilediğini söylemelerini istemiştir. Savaş filmleri Birinci Dünya Savaşı ile ilgilidir. Öğrenciler filmlerde izledikleri savaşın değerlendirmesini yapmıştır. Savaşların haklı mı yoksa haksız mı olduğu, öğrencilerin

ilgili savaşı destekleyip desteklemedikleri ile ilgili görüş alınmıştır. Savaş karşıtları savaşların acımasız olduğunu, insan hayatına mal olduğunu ve ekonomik tahribat yaptığını belirtmiştir. Savaşı destekleyenlerin görüşleri ise savaşın karakteri ve vatanseverliği yükselttiği noktasında toplanmıştır. Tekeli'nin (1997) katkı sağladığı bir araştırma olan ve Körber Vakfı tarafından yapılan uluslararası bir çalışmada ortaöğretim öğrencileri ders içi ve ders dışı sunum araçlarından en eğlenceli olarak tarihsel filmleri görmektedir ancak tarihsel filmler birçok ülke öğrencisi açısından güvenilir bulunmamaktadır. Safran (2002) tarafından Ankara'da yapılan bir çalışmada tarih öğretmenlerinin % 97.5'i tepegöz, slayt, film şeridi, eğitici film, TV, video gibi araçları hiç kullanmazken; % 2.5' i ise bu gereçleri arada sırada kullandıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin ise % 95'i bahsi geçen gereçleri hiç kullanmadıklarını ifade etmiştir. Chansel (2004), "20. Yüzyıl Avrupa Tarihini Öğrenmek ve Öğretmek" temalı bir proje kapsamında milliyetçilik, kadınlar, göç ve insan hakları konulu elli filmi incelemiştir. Marcus, Paxton ve Mayerson (2006) tarafından yapılan çalışmada tarihi film izleyen öğrencilerin film izlemeyen öğrencilere göre tarihsel yazma becerilerinde artış olduğu gözlenmiştir. Öztaş (2007) yaptığı çalışmada tarih derslerinde tarihi film kullanmanın öğrenci başarısını arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. En etkili film izleme yöntemi ise izlenen filmi durdurarak öğrencilerle filmde geçen tarihi olaylar üzerine tartışmaktır. Çatal (2010) tarih öğretmenleriyle yaptığı çalışmada öğretmenlerin ders içeriğini zenginleştirmek, öğrenmeleri kalıcılaştırmak, soru sorma ortamı oluşturmak için tarihi film kullandıklarını belirtmişlerdir.

2. Çalışmanın Amacı:

Bu çalışmanın amacı savaş filmlerinde hangi duygulara yoğun bir şekilde yer verildiğini ortaya koyarak bu filmlerin tarih öğretimindeki rolünü ortaya koymaktır.

3. Çalışmanın Yöntemi:

Çalışmanın yöntemi doküman analizine dayanmaktadır. Ulaşılan savaşlarla ilgili filmler (DVD) değerlendirilerek içerik analizi yapılmıştır. Çalışmada elde edilen yabancı filmler değerlendirmeye alınmış, Türk filmleri çalışmanın kapsamına alınmamıştır. Araştırmada örneklem seçimi için kolay ulaşılabilir durum örnekleme tercih edilmiştir. Bu örnekleme yöntemi araştırmacıya hız ve pratiklik kazandırır, çünkü bu yöntemde araştırmacı yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 113). Savaşlarla ilgili olan ve DVD halinde satın alınabilecek filmler temin edilmiştir. İzlenen filmler Porter (1926) tarafından geliştirilen tutum ölçeğinin alt boyutlarına göre değerlendirilmiştir. Ölçeğin alt boyutları "Savaşın Nedenleri", "Savaşın Sonuçları", "Savaşı Ortadan Kaldırmak ya da İhtimalini Azaltmak", "Savaşın Haklılığı ya da Haksızlığı", "Vatanseverlik ve Vicdan", "Gelecekteki Amerikan Faaliyetleri"dir. Çalışmada izlenen filmler ilk beş kategoriye göre değerlendirilmiştir. "Gelecekteki Amerikan faaliyetleri" alt boyutu değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

4. Bulgular

Çalışmada "300 Spartalı", "Spartaküs", "Cennetin Krallığı", "Kara Altın", "Savaş ve Barış", "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok", "Savaş Atı", "Pearl Harbour", "Schindlerin Listesi", "Hotel Ruanda" filmleri incelenmiştir.

Tablo 1 300 Spartalı Filmi

Savaşın Nedenleri	Perslerin Yunanistan'ı işgale kalkışmaları
Savaşın sonuçları	300 Spartalı ölüm pahasına Pers ordusuna büyük darbe vurmuştur. Bu direniş Spartalıların Persliler karşı bir ordu kurmasıyla sonuçlanmıştır.
Vatanseverlik ve vicdan	Vatanseverlik filmin tümünde en fazla vurgulanan kavramlar arasındadır.
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Savaş, Sparta açısından haklılık taşımaktadır. Çünkü savunma savaşı yapmaktadırlar.

Tablo 1'de "300 Spartalı" filmi Yunanistan'ı işgale gelen Perslerle yapılan mücadeleyi anlatmaktadır. Bu savaşta haklı gerekçelere dayanmaktadır. Çünkü ülke savunması söz konusudur. Burada vatanseverlik ve kahramanlık konusu yoğun bir şekilde vurgulanmıştır. Bu filme doğu dünyasına karşı ön yargıları ve peşin hükümleri görmek mümkündür.

Tablo 2 Spartaküs Filmi

Savaşın Nedenleri	Kölelerin acımasız yaşam koşullarına ve haksız Roma yönetimine başkaldırışı
Savaşın sonuçları	Köle ordusu başarılar kazansa da Roma'nın zaferiyle sonuçlanmıştır
Vatanseverlik ve vicdan	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır.
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Savaş köleler açısından haklı bir savaştır.

Tablo 2'de bahsi geçen Spartaküs filminde savaş haklı gerekçelere dayalı olarak yapılmıştır. Çünkü savaşan insanlar Roma Devleti'nin uyguladığı acımasız kölelik koşullarından kurtulmak için savaşmışlardır. Bu filmde Spartaküs'ün kahramanlığı da ön plana çıkmaktadır.

Tablo 3 Cennetin Krallığı

Savaşın Nedenleri	Kudüs Krallığı'nın Selahaddin Eyyubi ile yapılan barışı bozması, ticaret kervanına saldırması
Savaşın sonuçları	Savaş Selahaddin Eyyubi'nin Kudüs'ü ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır
Vatanseverlik ve vicdan	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Savaşın olasılığını azaltmak yapılan barışa sadık kalmakla mümkündür.
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Savaş Selahattin Eyyubi açısından haklılık taşımaktadır. Çünkü karşı taraf barışı bozarak kan dökmüştür

Tablo 3'den anlaşılacağı gibi "Cennetin Krallığı" filmi ise savaşın nedenleri kategorisine yoğunlaşmaktadır. Burada Hıristiyan Kudüs Krallığı barış antlaşmasını bozmuştur. Hıristiyanlar barışı bozarak Müslümanların ticaret kervanına saldırıda bulunmuştur. Bu savaş Selahaddin Eyyubi açısından haklı gerekçelere dayanan bir savaştır. Bu filme vurgulandığı gibi hem Müslüman hem de Hıristiyan büyük komutanlar barışın değerini bilmektedir. Ancak her zaman olduğu gibi savaş isteyenler emellerine ulaşmıştır.

Tablo 4. Kara Altın

Savaşın Nedenleri	İki Arap şeyhi arasında tarafsız bir bölgede petrol çıkarılma konusundaki anlaşmazlık
Savaşın sonuçları	Geleneksel yöntem modern savaş aletlerini yenmiştir. Ancak petrolün çıkarılması kararı alınmıştır.
Vatanseverlik ve vicdan	Filmde kabile yönetimi vardır. Ortak bir vatan anlayışı yoktur
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	İslamiyet'in kurallarına uymak önemlidir. Kuran-ı Kerim'de barışın savaştan daha hayırlı olduğu vurgulanmıştır.
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Barış ve antlaşma çığnendiğinde savaş haklılık taşımaktadır

Tablo 4'te görüldüğü gibi "Kara Altın" filminde iki Arap şeyhi arasında petrol antlaşmazlığını konu edinmektedir. "Sarı Bölge" isminde bir alan için savaştan iki Arap şeyhi bu bölgenin tarafsız bir bölge olmasına karar vermiştir. Ancak Amerikalılar bu bölgede petrolün olduğunu keşfetmesiyle tarafsızlık antlaşması bozulmuştur. Çünkü taraflardan birisi bölgeyi petrol kullanımına açmak istemektedir. Petrol bölgenin kaderini değiştirecek, fakirlik, hastalık, geri kalmışlık bu sayede sona erecektir. Ancak taraflardan diğeri geleneği bozacağı iddiasıyla bu bölgede petrol çıkarılmasına karşıdır. Petrolün ülkeye zenginlik getireceği ve petrolün ülkeye felaket getireceğine yönelik iki fikir arasında anlaşmazlık yaşanmaktadır. Bu anlaşmazlık uzun sürmeyecek iki taraf arasında amansız bir savaşa dönüşecektir. Savaşı geleneği savunan taraf kazanmıştır. Ancak kazanan taraftaki şeyhin oğlu petrolün çıkarılması kararını vermiştir. Filme göre barış yapmak ve antlaşma kurallarına uymak önemlidir. Çünkü Kuran-ı Kerim'de barışın savaştan daha hayırlı olduğu vurgulanmaktadır.

Tablo 5. Savaş ve Barış

Savaşın Nedenleri	Napoleon Bonapart'ın Rusya'ya saldırısı
Savaşın sonuçları	Savaş Rusların galibiyetiyle sona ermiştir. Savaş her iki taraf açısından da bir yıkım bırakmıştır geride
Vatanseverlik ve vicdan	Vatanseverlik duygusu yoğun bir şekilde işlenmiştir.
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Savaşın ortadan kaldırılması imkânsızdır çünkü insan doğası gereği savaşmaya meyillidir.
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Savaş Ruslar açısından haklılık taşımaktadır. Çünkü verdikleri savaş ülke savunmasına yöneliktir.

Tablo 5'te yer verilen "Savaş ve Barış" filmi savaş felsefesinin en ince ayrıntısına kadar analiz edildiği bir yapıttır. 1812 yılı Fransız- Rus Savaşını anlatmaktadır. Bu savaşta Fransa saldırgan devlettir. Ruslar açısından bu savaş haklı bir savaştır. Çünkü Ruslar vatan savunması yapmaktadır. Filme bakıldığında vatanseverlik ve kahramanlık vurgusunun yoğun şekilde işlendiği görülmektedir. Bunun yanında yapıt değerlendirildiği zaman savaşların ortadan kaldırılması imkânsızdır. Çünkü insanların ve devletlerin doğasında savaş olduğu teması işlenmektedir. Filmde taktik, strateji, komutan-asker ilişkileri de yoğun şekilde işlenmektedir. Tecrübeli Rus komutan savaş kazanmada savunma yapmanın önemine pek çok sahnede dikkat çekmektedir. Buna ek olarak savaş zamanında ve barış zamanında asker-sivil ilişkileri de filme yansımıştır.

Tablo 6. Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok

Savaşın Nedenleri	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın sonuçları	Savaş ardında ölü ve sakat insanlar bırakmaktadır
Vatanseverlik ve vicdan	Vatanseverlik duygusu ağırlıklı olarak işlenmektedir. Ancak bu kavrama alaycı bir şekilde yaklaşmaktadır
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır

Tablo 6'dan anlaşılacağı üzere "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" adlı film savaşın sonuçlarına yoğunlaşmıştır. Savaşın genç insanların sakat kalmasına ve ölümüne yol açmaktadır. Filmde vatanseverlik ve kahramanlık duygusuna olumsuz bir yaklaşım vardır. Çünkü bu duygular kullanılarak insanlar ölüme sürüklenmektedir.

Tablo 7 Savaş Atı

Savaşın Nedenleri	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın sonuçları	Savaş insanlara ve hayvanlar zarar vermektedir
Vatanseverlik ve Vicdan	İnsanlar savaş meydanında atların acı çekmesinden üzüntü duymaktadır
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır

Tablo 7'de incelenen "Savaş Atı" filmi konusunu Birinci Dünya Savaşı'ndan almaktadır. Film savaşın insanlara ve hayvanlara getirdiği yıkım üzerine yoğunlaşmaktadır. İnsanların savaşın diğer canlı türlerine de felaket getirdiğini gözler önüne sermesi açısından bu film önemlidir. Bu film savaş stratejisi, komutan-asker ilişkisi, savaşın siyasi nedenleri ve sonuçları gibi konulara yer vermemektedir.

Tablo 8 Pearl Harbour

Savaşın Nedenleri	Japonya'nın ABD'nin Pearl Harbour Limanı'na saldırması.
Savaşın sonuçları	Saldırı sonunca yüzlerce ABD askeri ölmüş ve ABD II. Dünya savaşına girmeye karar vermiştir
Vatanseverlik ve vicdan	Vatanseverlik duygusu yoğun şekilde işlenmiştir. Vicdan ile ilgili vurgular azdır.
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır.
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	ABD açısından haklı bir savaştır.

Tablo 8'de değerlendirilen "Pearl Harbour" filmi Japonların ABD donanmasına yaptıkları saldırıyı işlemektedir. Burada kahramanlık ve vatanseverlik vurgusu yoğun şekilde vurgulanmıştır. ABD'li pilotlar Amerikan devletinin çıkarları için fedakârlık yapmaya gönüllüdürler. Bu filmde vatan için ölmenin ve öldürmenin kutsal bir görev olduğu duygusu işlenmektedir. Bu filmde savaş sahneleri ön plana çıkmaktadır. Daha fazla seyirci çekmek için film görsel öğeler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu film aynı zamanda ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'na girişini ve Japonya'ya atom bombası atmasını haklı gerekçelere dayandıran bir yapıttır.

Tablo 9 Schindlerin Listesi

Savaşın Nedenleri	II. Dünya Savaşı sırasında Nazi toplama kampında Yahudilere yapılan soykırım anlatılmaktadır. II. Dünya Savaşı'nın sebeplerine vurgu yapılmamıştır.
Savaşın sonuçları	Savaş müttefiklerin zaferiyle sonuçlanmıştır. Yahudi kamplarında binlerce insan öldürülmüştür
Vatanseverlik ve vicdan	Filme en baskın duygu vicdandır. Oscar Scindler, Naziler içindeki ender vicdanlı insanlardan birisidir.
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır

Tablo 9'da incelenen "Schindlerin Listesi" filmi ise Alman Nazi kamplarında Yahudilere karşı yapılan soykırımı konu almaktadır. Bu filmde vicdan kavramı önemli şekilde işlenmektedir. Kamplarda Yahudiler soykırımı uğratılmaktadır. Vicdan sahibi bir Alman iş adamı 1100 kadar Yahudi'yi işçi olarak çalıştırmış ve hayatlarını kurtarmıştır. Filmde savaşların ve ırkçılığın kötü izlerini görmek mümkündür.

Tablo 10 Hotel Ruanda

Savaşın Nedenleri	Savaş iç savaştır. Hutuların, Tutulara soykırım uygulamak istemesidir
Savaşın sonuçları	Savaş bir milyona yakın insanın katledilmesiyle sonuçlanmıştır
Vatanseverlik ve vicdan	Vatanseverlik vurgusu yoktur. Ancak vicdanlı insanlar Tutuların kurtulmasına yardım etmektedirler.
Savaşı ortadan kaldırmak ya da olasılığını azaltmak	Bu kategoriye vurgu yapılmamıştır
Savaşın Haklılığı ve Haksızlığı	Hutulara göre bu savaş haklıdır. Çünkü Tutular sömürgeci dönemde düşmanla (Belçika) ile işbirliği yapmıştır.

Tablo 10'da değerlendirmeye alınan "Hotel Ruanda" filmi, Ruanda'daki iç savaşı konu alan bir yapıttır. Hutuların, Tutsilere karşı yaptığı soykırımı konu almaktadır. Bu filmde vicdan konusuna vurgu yapılmaktadır. Vicdanlı bir Hutu, otelinde saklayarak ve askerlere rüşvet vererek pek çok Tutsi'yi katliamdan kurtarmıştır. Bu filmde savaşların acı yüzünü görmek mümkündür. Bir savaş iç savaş olduğunda daha acımasız hale dönüşmektedir. Bununla beraber iç savaşlarda dış güçleri görmek mümkündür. Uluslararası kuruluşların ilgisizliği de filme konu olmuştur. Film aynı zamanda Afrika Kitası'nın uğradığı sömürgeciliği de gözler önüne sermektedir.

5. Tartışma ve sonuç

İnsanlığın yaşamının bir parçası olan savaşları gelecek kuşaklara anlatmada filmlerin önemli bir araç olduğu bilinmektedir. Filmler aynı zamanda tarih öğretimi açısından önemli materyallerdir. Savaşlar ile ilgili yapılmış olan birçok film vardır. Savaşların niteliğine göre filmler ve filmlerde vurgulanacak olan duygular da şekillenmektedir. Savunma savaşları ile ilgili filmlerde vatanseverlik ve kahramanlıkla ilgili vurgular vardır. Bu filmler yapılan savaşın haklı olduğuna yoğunlaşmaktadır. Düşman öldürmek ya da düşmana zarar vermek en doğal haktır. "300 Spartalı" ve "Pearl Harbour" bu tarzda hazırlanmış filmler arasındadır. "300 Spartalı" filmi Doğu'ya karşı ön yargılı ve haksız bir bakışı da temsil etmektedir. Doğulu askerler beceriksiz, çirkin ve kötü savaşçıdır. Bu film aynı zamanda Bush'un Ortadoğu'ya demokrasi getirilmesi yönündeki fikrinin en önemli destekleyicisi arasındadır. Çünkü bu film Ortadoğu haklarını kendini yönetemeyen insanlar ve Ortadoğu'nun terör yuvası olduğu vurgusunu birebir desteklemektedir (Marcus ve Diğerleri, 2010: 8). Özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslüman nüfusa karşı ön yargıların yükseldiği görülmüştür. Müslümanlar şiddete yakın, terörist eylemler yapan insanlar olarak gösterilme ve algılanma biçimiyle karşı karşıya kalmıştır (Alavi, 2001: 345). Savaş karşıtı filmlerde savaşın anlamsızlığı dile getirilmektedir. İnsanlara verdiği zararlar üzerinde durulmaktadır. Kahramanlık ve vatanseverlik gibi duygulara yer verilmemektedir. "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" ve "Savaş Atı" bu tür filmler arasındadır.

İç savaşı anlatan filmlerde ise iç savaşın acımazlığına dikkat çekilmektedir. Burada uzun yıllar bir arada yaşayan insanlar artık birbirlerini düşman olarak görmeye başlamıştır. Çoğunluk ya da güçlü grup azınlığı yok etmeye çalışmaktadır. İç savaşta, katliamın önüne geçmek isteyen insanlar vardır. Bu insanlar insanlığın vicdanını temsil etmektedir." Hotel Ruanda" ve "Schindlerin Listesi" böyle bir filmidir. Bu filmlerde öğrencilerin empati yeteneğinin gelişmesine katkı sağlayabilir. Bu filmlerde de görülebileceği gibi grup kimliği ön plana çıkmaktadır. Güçlü grup zayıf grubu biz ve ötekiler şeklinde bölerek ötekileri aşağılama ve öldürme yoluna gitmiştir. Düşman gruplar arasında etnik, milliyetçi, dinsel ya da ideolojik çatışmalar olduğunda geniş grup kimliği adına ötekini aşağılamak, çaresiz bırakmak ve öldürmek üzerine kasıtlı planlar yapılmaktadır. Bazen düşmanı öldürmeden önce insanlıktan çıkarır. İnsanlıktan çıkarma söz konusu olduğunda düşmanı suçluluk duymadan öldürme ehliyetini vermektedir. Nazi Almanyası'nda ve 1994 yılında Hutuların, Tutsileri katletmesi buna uyan bir örnektir (Volkan, 2006: 161). Ruanda İç Savaşı'nı anlatan başka bir film ise "Sometimes in April" isimli yapıttır. Olaya şahit olan insanların anılarından hareketle yapılmış bir filmidir. Filme soykırımı, Batı'nın umursamaz tavrını da konu almaktadır. "Hotel Ruanda" filminde de vurgulandığı gibi iç savaş Batı'nın bıraktığı bir mirastır. İnsanları Tutular ile Hutular arasında farklılığa inandırmakla başlar her şey. Hatta kemik ölçümleri bile yapılır. Belçika yönetimindeki Ruanda'da her iki grubun ayrı kimliği vardır. Bu durum soy kırım sırasında insanların tanınmasını sağlamıştır. Belçika yönetimi boyunca azınlık Tutularını önemli devlet kademelerine yerleştirmiş, Hutulara ise ikinci sınıf insan muamelesi yapmıştır. Bu durum Hutuların zamanla Tutulara karşı nefret biriktirmesine yol açmıştır (Cagle and Farrington, 2005: 221).

Barışın ve antlaşmaların bozulması nedeniyle yapılan savaşlara ise "Cennetin Krallığı" ve "Kara Altın" filmleri örnek gösterilebilir. Burada bir taraf barış antlaşmasını kurallarını çiğneyerek saldırmazlık durumunu ihlal etmiştir. "Kara Altın" filmi petrolün Arap dünyasına etkilerini üzerine gizli bir mesaj veren bir filmidir. Gelenekçiler, savaşı kazanmasına rağmen petrol çıkarma kararı alınmıştır. Ancak film bu sahneden sonra sona ermektedir. Petrolün üretiminden günümüze kadar Arap coğrafyasına etkisinin muhasebesini izleyici yapmalıdır. Petrol zengini Arap şeylerinin iktidarda kalması, petrolün Batılı yarıtcıları bölgeye çekmesi, Batı emperyalizmi tarafından bölgede insanların din ve mezhep savaşları yaşamasında petrolün önemli rolünün olduğu açıktır. Irak'ın yıllardır yaşadığı iç savaş, Kuveyt'in petrol anlaşmazlığı nedeniyle Irak tarafından işgali, Libya'nın istikrarsız durumu değerlendirildiğinde petrolün bölgeye zenginlik kadar acı ve gözyaşı da getirdiği gerçektir. Petrolün çıkarılmasını istemeyen lider aslında gericiliği değil, geleceğin acılarını gören ileri görüşlü bir devlet adamını simgelemektedir. "Cennetin Krallığı" filminde görüleceği gibi Kudüs bölgesinde Ortaçağ'da savaşa sahne olmuştur. Günümüzde de bu bölgede savaş vardır. Ancak Selahattin Eyyubi ile Hıristiyan Kudüs Krallığı arasındaki savaş günümüzde şekil değiştirmiştir. Günümüzde Yahudi İsrail Devleti ile Müslüman Filistinliler arasında savaş yaşanmaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Kudüs şehrinin statüsü ve bu şehrin kime ait olması gerektiği önemli tartışma konusudur. Bununla beraber İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudilerin çektikleri acıları anlatan pek çok film olmasına rağmen Filistinlilerin yaşadıkları acıları anlatan filmlerin yapılmadığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda filmlerin yapımında siyasetin ve ekonominin rolüne işaret etmektedir.

Filmlerde; emperyalizm, sömürgecilik, ırkçılık, ayrımcılık, nefret, acımasızlık, ön yargı gibi duyguların ve kavramların insanlığı felakete sürüklediği görülmektedir. Bu tür duygular düşmanlık üretmektedir. Bu düşmanlık öteki kavramını yaratmaktadır. Bu duygu Almanyada Yahudilere karşı yönelmiştir. Yabancı düşmanlığı sahip olduklarını başkalarıyla paylaşmak istemeyen eşitsizlikçi dünya görüşünü benimseyen insanlardan kaynaklanmaktadır. Bu düşmanlık dinleri, kültürleri, fiziki özellikleri farklı olan ve toplum içinde sayıca göze çarpanlara daha çok yönelmektedir (Mora, 2011: 5)

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta savaşlarla ilgili pek çok filmin Batı kaynaklı olmasıdır. Yine dünyanın çeşitli yerlerinde meydana gelen savaşlarla ilgili Avrupa ve ABD'nin rolünü görmek mümkündür. Bu filmlerin ortaöğretimde kullanılması konuların öğretimine yardım edecektir. Unutulmaması gereken bir nokta da savaşların dolayısıyla savaşla ilgili kimi filmlerin tartışılabilir konular arasında olduğudur. Sinemaya aktarılan kimi filmler de oldukça bilinen romanlardan aktarılmıştır. "Savaş ve Barış", "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok", "Savaş Atı" isimli filmler romanlardan sinemaya aktarılmıştır. Araştırmada incelenmeyen ancak birçok insan tarafından bilinen savaş filmleri de vardır. Bunlardan "Brave Heart" (Cesur Yürek) ve "The Patriot" (Vatansever) adlı filmler vatanseverlik ve kahramanlık duygusunun yoğun şekilde vurgulandığı filmler arasındadır.

“Cesur Yürek” İskoç milli kimliğine “Vatansever” ise Amerikan kimliğine atıf yapan eserlerdir. Bu eserler bir ulusa mensup olmanın yüce bir değer olduğunu iletmektedir. “Son Samuray” filmi ise Batı kültürüne ve kapitalizmin acımasızlığına vurgu yapmaktadır. “Er Ryan’ı Kurtarmak” isimli eser ise Vietnam Savaşı’nın sıradan ABD askerlerine ve ailelerine getirdiği acıyı vurgulamaktadır. Ortaöğretimde ve yüksek öğretimde bahsi geçen filmler ders materyali olarak kullanılabilir.

Tarih dokuzuncu sınıfta yararlanılabilecek iki film vardır. Tarih dokuzuncu sınıfın ikinci ünitesi olan uygarlıkların doğuşu ve ilk uygarlıklar ünitesinde Ege ve Eski Yunan Uygarlığı konusunda “300 Spartalı” filminden; Roma Uygarlığı konusunda ise “Spartaküs” filminden yararlanılabilir. Dokuzuncu sınıf altıncı üniteye yer alan Türkiye Tarihi ünitesinde ise Haçlı Seferleri konusu anlatılırken “Cennetin Krallığı” filmi bir eğitim materyali olarak kullanılabilir.

Ortaöğretim onuncu sınıfta “Savaş ve Barış” adlı fil öğretim materyali olarak kullanılabilir. Onuncu sınıf V. Ünite: En Uzun Yüzyıl (1800-1922) ünitesidir. Bu ünitenin ilk konusu olan XIX. Yüzyıl başlarında Asya ve Avrupa konusudur. Bu konuda “Savaş ve Barış” filmi Rusya’nın bu XIX. Yüzyıl başlarında siyasi, ekonomik ve kültürel durumunu göstermek için kullanılabilir.

Ortaöğretimde bu filmlerden Çağdaş Türk ve dünya tarihi dersinde yararlanılabilir. Çağdaş Türk ve Dünya ders kitabı konunun anlatımında kılavuzdur. Bu dersin birinci ünitesi XX. Yüzyıl başlarında dünya ünitesidir I. Dünya Savaşı ve sonuçları bu üniteye yer almaktadır. Bu ünitenin işlenişinde “Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok” ve “Savaş Atı” isimli filmlerden yararlanılabilir. Yine bu üniteye yer alan Ortadoğu’nun yeni yüzü mandacılık konusunda ise “Kara Altın” filmi kullanılabilir. İkinci ünite II. Dünya Savaşı’na ayrılmıştır. Bu üniteye “Pearl Harbour” filmi ve “Schindlerin Listesi” filmlerinden yararlanılabilir. Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi dersinin üçüncü ünitesini ise Soğuk Savaş Dönemi oluşturmaktadır. Bu üniteye yer alan Asya ve Afrika’nın Kurtuluşu konusunda ise “Hotel Ruanda” filmi kullanılabilir. Yüksek öğretimde ise bu filmlerden Avrupa tarihi ve dünya tarihi derslerini için materyal olarak yararlanılabilir.

Bahsedilen filmler ve araştırmaya dâhil edilmeyen savaş filmleri hem tarih eğitimcileri hem de araştırmacılar için incelenmesi gereken önemli kaynaklar arasındadır. Bunun yanında Türkiye’de popüler kültürle birlikte tarihi filmlerin de yükselişe geçtiği görülmektedir. Milli Mücadele, İstanbul’un Fethi ve Osmanlı tarihinin kahramanlarının konu edildiği savaş filmleri vardır (Özcan, 2011: 213). Bu filmler de yeni araştırmaların konusu yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alavi, A. (2001). At risk of prejudice (teaching tolerance about Muslim Americans). *Social Education*, 65 (6), 344-348
- Cagle D. And Farrington, B. (2005). Close up on a genocide Rwanda, 1994 (Filme Review). *Social Education*, 69 (4), pp. 219-220.
- Cazgır ve Diğerleri (2010). *Ortaöğretim Tarih 10*, Ankara: MEB Yayınları.
- Çatal. B. (2011). Kurgunun gücü: Tarih öğretiminde tarihsel film kullanımı, 809-818, Ed. Mehmet Öz, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih öğretiminde filmlerin yeri ve önemi, *Bilgi*, sayı: 42, 77-93.
- Dominique, C. (2004). *Beyaz Perdedeki Avrupa Tarih Öğretimi ve Sinema*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Türkiye Toplumsal ve Ekonomik Tarih Vakfı.
- Foshay, A.W. (1997). The emotion and social studies. *Journal of Curriculum and Supervision*, 12 (4), 356-366.
- Özcan, A. (2011). *Türkiye’de Popüler Tarihçilik (1908-1960)*, Ankara: TTK.
- Öztaş, S. (2007). *Tarih Öğretimi ve Filmler*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara.
- Öztaş, S. (2010). Tarih sinema ilişkisi ve sinema filmlerinin tarih derslerinde kullanılmasının önemi, 797-809. Ed. Mehmet Öz, *Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öztaş, S. (2012). Tarih öğretiminde filmlerin kullanımı, İ.H. Demircioğlu ve İ. Turan (Ed). *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (163-176), Ankara: Pegem Akademi.
- Öztaş, S. (2014). Tarih derslerinde filmlerin kullanımı. Mustafa Safran (Ed). *Tarih Nasıl Öğretilir?*, (ss. 352-361). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- McNeill, W.H. (1968). The historian and historical films: The Present State of Things and a look to the Future, *The Journal of Higher Education*, 39 (7), 388-394. <http://www.jstor.org/stable/1980088>, 13/07/2010 17:34 tarihinde ulaşıldı.
- Metzger, S.A., and Suh Y. (2010). Significant or safe? Two cases of instructional uses of history feature films. *Theory and Research in Social Education*, 36 (1), 88-109.
- Marcus, A.S., Paxton R.J. and Meyerson, P. (2006). The reality of it all: History students read the movies. *Theory and Research in Social Education*, 34 (3). Pp. 516-552

Marcus, A.S., Metzger,S.A, Paxton R.J. and Stoddard, J. D. (2010). *Teaching History With Film*, New York and London: Routledge.

Mora, N. (2011). *Alman Kültüründe Düşman İmgesi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Okur ve Diğerleri (2010). *Ortaöğretim Tarih 9*, Ankara: MEB Yayınları.

Okur ve Diğerleri (2010). *Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi 12*, Ankara: MEB Yayınları.

Safran, M. (2012). Orta Öğretim kurumlarında tarih öğretiminin yapı ve sorunlarına ilişkin bir araştırma, *Türk Yurdu*, 22 (175), 73-79.

Swan. K.O., Hofer M and Levstik L.S. (2007). Camera! Action! Collaborate with digital moviemaking, *Social Studies and Young Learner*, 19 (4), pp 17-20.

Tekeli, İ. (1997). *Tarih Bilinci ve Gençlik*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Volkan, V. (2006). *Kimlik Adına Öldürmek*, Çev. Medine Banu Büyükkal, İstanbul: Everest Yayınları.

Wilson, C. M. (1929). Children and war films: An Enquiry. *Educational Survey*, Vol.1, 12-64.

Yıldırım, A. ve Şimşek H. (2006). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin.

İNCELENEN FİLMLER

As sanat, (2004). *Spartaküs*, Süre: 188 dk, Dil: Türkçe.

As Sanat. (2013). *Hotel Ruanda*, Süre: 117 dk, Dil: Türkçe ve İngilizce.

Özenfilm. (2012). *Kara Altın*, Süre: 125 dk, Dil: Türkçe ve İngilizce.

Saga Collection. (2010). *Savaş ve Barış*, Süre: 405 dk, Lisan: Rusca, Altyazı: Türkçe.

Tiglon.(2011). *Savaş Atı*, Süre: 146 dk, Dil: Türkçe ve İngilizce.

Tiglon. (2005). *Cennet'in Krallığı*, Süre: 138 dk, Dil: Rusça ve İngilizce.

Touchstone Pictures and Jerry Bruchheimer Films. (2001). *Pearl Harbor*, Süre: 170 dk, Diller: İngilizce ve Türkçe.

Universal. (2004). *Schindler'in Listesi*, Süre: 188 dk, Dil: İngilizce.

Universal. (2005). *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok*, Süre: 128 dk, Dil: Türkçe ve İngilizce.

Warner Bros. Pictures. (2007). *300 Spartalı*, Süre: 112 dk, diller: İngilizce ve Türkçe.